

ר' מוטל דער שוחט האיט והאגדה במוסקבה הבירה

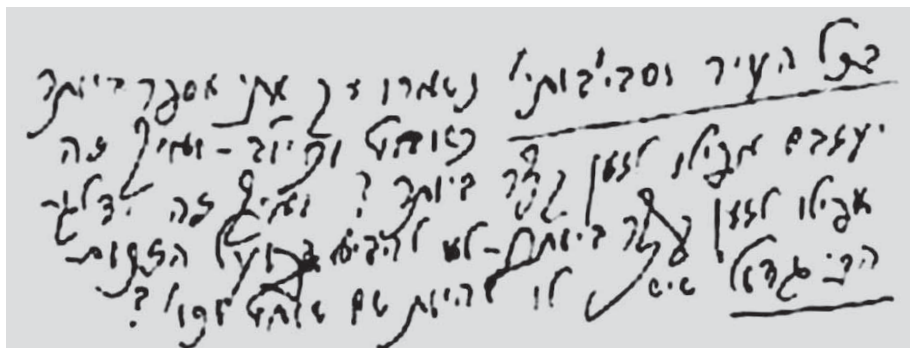
ר' ברוך מרדכי ליפשיץ, כמרדכי היהודי בשעתו, לא כרע ולא השתחוה לקומוניסטים. בחודש אדר - לפני שבעים וחמש שנים - נעצר על ידי הקומוניסטים, נחקר קשות והוגלה לשלוש שנים • גם לאחר שחרורו המשיך לפעול במסירות נפש בערים שונות בתפקידיו כמוהל וכשוחט • בשבוע שעבר הלך לעולמו בשיבה טובה והוא בן 97 • תולדות חייו של איש המסירות נפש ר' ברוך מרדכי ליפשיץ המכונה "ר' מוטל דער שוחט"

מאת שניאור זלמן ברגר

בשלהי שנת תשל"ג נותרו רק מעט מחסידי חב"ד ברוסיה, לאחר שבמשך השנים יצאו רוב בניין ובניין חסידי חב"ד מגולת רוסיה הדוויה. בין החסידים הבודדים שנותרו, היה "ר' מוטל דער שוחט" או בשמו המלא - ר' ברוך מרדכי ליפשיץ.

כשביקש לעזוב את מוסקבה אף הוא, לא הסכים לכך הרבי. גם לאחר שבתו חיה שרה התחתנה בניו יורק עם ר' בערל חצקלביץ, ביקש אביה להגיע לניו יורק כדי להיות אצל הרבי וגם לבקר את הזוג הצעיר, אך הרבי הורה לו כי אל לו לעזוב את מוסקבה אף לא לזמן קצר, שכן מי ידאג בינתיים לשחיטה הכשרה. וכך כתב לו הרבי: "בכל העיר וסביבותיה נשארו רק מתי מספר ביותר כשוחט וכיו"ב - ואיך זה יעזבם אפילו לזמן קצר ביותר? ואיך זה ידלג - אפילו לזמן קצר ביותר - לא להביא בפועל הזכות הכי גדול שיש לו להיות שם שוחט וכו'?"

מענה הרבי לר' מוט'ל לאחר שביקש להגיע לחודש אחד לניו יורק להסתופף בצילו של הרבי

עניבת החנק סביב שומרי המצוות, הארגון בקיבב כמעט סגר את שערי נוכח הפחד הגדול ששרר; היה קשה להסתיר את דבר לימודם של עשרות בחורים. הפעילות הצטמצמה אפוא, אך מדי פעם בפעם היו מספר בחורים מ"תפארת בחורים" נפגשים בחשאי ולומדים מאמר או שיחה של הרבי הרי"צ.

ר' מוט'ל סיפר כי לעיתים היו הבחורים משיגים מפתחות של בית כנסת, משכפלים, ובשעות הלילה היו נכנסים בחשאי לבית הכנסת: "שם היינו לומדים לאור נר שגם את אורו היינו מסתירים כדי שלא ייצא מבעד לחלונות. איש לא היה אמור לדעת שבחורים חב"דיים לומדים תורה בשעה זו בבית הכנסת".

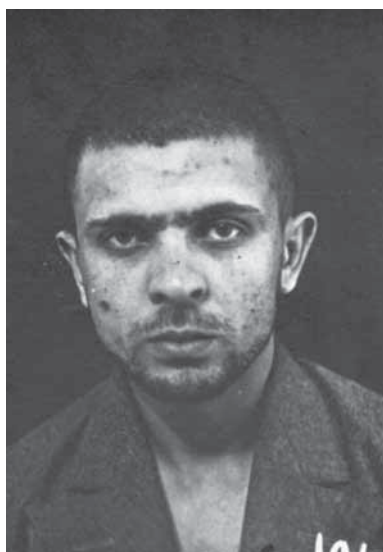
מלבד שיעורי תורה היו הבחורים נפגשים גם להתוועדויות ביומי דפגרא כמו "ט' כסלו", "ב' תמוז וכדומה, אז היו עורכים חברי התוועדות משותפת, כאשר ראש המתוועדים היה המשפיע ר' בנימין ליפמאן.

כשמוטל הצעיר בגר והגיע לגיל גיוס, שיגר מכתב אל אדמו"ר הרי"צ שהתגורר באותה עת באוטווצק שבפולין, ובמכתבו ביקש ברכה לקבלת פטור מהצבא. התשובה הייתה זהה לתשובות שקיבלו תמימים רבים באותן שנים: "יתן ה' שיהיה עבד לה' ולא וכו'". הכוונה ברורה – להמשיך ללמוד וכך, ממילא לא יהיה עבד לצבא הרוסי.

כאשר הגיע ללשכת הגיוס, הציג עצמו כיהודי דתי ומאמין. הדבר גרם לקצינים לערוך לו חקירות צולבות. ברכת הרבי התגשמה עד מהרה וכעבור ימים ספורים קיבל תעודת פטור מהצבא הרוסי. לא היה מאושר ממנו בכל קיבב באותם ימים. הוא לא ידע שאנשי המשטרה החשאית עוקבים אחר כל פרט, גם אחרי בחור דתי שמשתמט מהצבא בגלל שמעדיף ללמוד ולא להילחם. כאשר נעצר – כפי שיסופר להלן – נחקר גם אודות השתמטותו מגיוס לצבא.

הבחור שקשור לשניאורסאהן

מוצאי שבת אור לכ"א באדר תרצ"ט. התמים מוט'ל הלך לבית כלתו

ר' מוט'ל בעת מעצרו, מתוך תיק הק.ג.ב.

הגחלת. בתקופת לימודיו במחנת נקשרה נפשו בחסידות חב"ד.

לאחר שסיים את לימודיו בחדר המחותרתי, המשיך לסניף ישיבת "תומכי תמימים" בקיבב, שפעלה בחשאי.

לא לאורך ימים יכול היה לשבת ולשקוד על מבועי התורה. כאשר בגר נאלץ היה לצאת לעבוד כדי לסייע בפרנסת משפחתו. בעקבות זאת הצטרף לארגון 'תפארת בחורים' בניהולו של הרה"ת ר' בנימין ליפמאן שניהל כמנהל, מגיד שיעור ומשפיע גם יחד. ארגון זה הוקם על ידי אדמו"ר הרי"צ בכל רחבי ברית המועצות עבור בחורים מבוגרים ואברכים צעירים מחסידי חב"ד שהיו צריכים לעבוד לפרנסתם אך חפצו לשבת בשעות אחר הצהריים והערב וללמוד תורה.

כאשר השלטונות הידקו את

ר' מוט'ל ליפשיץ שהלך לעולמו בשבוע שעבר בשכונת קראון הייטס, היה סמל של מסירות נפש, ודוגמה של חסיד שכל אישיותו היתה למען הפצת יהדות וחסידות ברוסיה. הוא **מהחסידי הבודדים בעולם שלאורך כל שבעים שנות תקופת השלטון הקומוניסטי התגורר בברית המועצות.** מאז ימי בחרותו ועד שיצא מרוסיה לאחר נפילת השלטון הקומוניסטי – עסק ללא לאות, בחיזוק ענייני היהדות בכל מקום בו שהה – החל מקיבב בה נולד וגדל, דרך מחנות העבודה שאליהם הוגלה, וכלה במוסקבה בה התגורר במשך שנים רבות והיה מעמודי התווך של הקהילה היהודית. הוא פעל ועשה רבות על אף שידע היטב מה עלול לקרות אם חלילה ייעצר על ידי המשטרה החשאית.

את זכרונותיו העשירים העלה על הכתב, והם פורסמו לפני כעשור בשפת היידיש בספרו "זכרונות פון גולאג". הכתבה שלפנינו, משלבת את זכרונותיו עם מקורות נוספים, אשר יחד מהווים מסכת חיים מרתקת של איש המסירות נפש – ר' מוט'ל דער שוחט ליפשיץ.

שתיל חדש בערוגה החב"דית

זכרונותיו מתחילים מהעיר קיבב, בה נולד ביום ל' במנחם אב תרע"ו בבית חסידי בו האבא היה קשור לחסידי צ'רנוביץ והאמא לחצר הורונוסטופול, אך את חינוכו קיבל במסגרות חב"דיות מחותרתיות. בהיותו עולל רך החלה המהפכה הקומוניסטית ולימוד התורה ירד למחתרת. רבים ממוסדות החינוך נסגרו, ונתרו בעיקר אלו שעל-ידי חסידי חב"ד שמסרו נפשם על שמירת

מימין לשמאל: ר' מוט'ל, ר' יצחק קוגן הצדיק מלנינגרד, ר' ניסים ימיני

חתן לחופתו. הגענו לחדר שעל דלתו תלויים מנעולי ברזל גדולים ומפחידים. הם פתחו את הדלת והורו לי להיכנס".

בלילה הוא – כ"א באדר תרצ"ט – נעצרה קבוצה מחשובי הקהילה היהודית והחסידיית בקייב בירת אוקראינה, ביניהם: הרב אריה לייב קפלן רב העיר (אביו של הרב מיילך קפלן לימים רב קהילת חב"ד בלוד), הרה"ח ר' משה קוליקוב, השוחט והמוהל החסידי בקייב הרב בן ציון גייסינסקי, המנהל והמשפיע של "תפארת בחורים" הרב בנימין ליפמאן, ומספר תלמידים בהם ר' דוד גייסינסקי, ר' יחיאל מיכל רפפורט ור' מוט'ל ליפשיץ. גל מעצרים זה לא היה מזימה מקומית (ראה במסגרת).

עצורי קייב נחקרו במשך שעות ארוכות. במהלך החקירות התברר להם כי החוקרים עוקבים אחריהם זה מכבר ויודעים על כל צעד קטן כגדול שעשו בשנים האחרונות. הנחקרים כולם עשו הכל כדי שלא להפיל את חבריהם, ונזהרו מאוד בלשונם בכדי שלא יכשלו; אך מסתבר שהחוקרים ידעו הכל בכל כולל את הפרטים הקטנים ביותר. הפרטים נודעו להם על ידי צעיר שלא מעדת החסידים שהצטרף ל"תפארת בחורים", ולדאבון לב נפל ברשת שטמנו לו אנשי הנ.ק.וו.ד., והוא שהפיל את כולם.

בזיכרונותיו מפרט ר' מוט'ל את החקירות הקשות שעבר, כולל עימותים

ר' מוט'ל שוחט בעת שהותו במוסקבה

בביתי חיפוש ולאסור אותי. הם הורו לי לארוז חפצים אישיים שנחוצים לי ולבוא איתם. לקחתי אתי את התפילין והסידור שלי, מספר בגדים ומעט כסף. בחוץ עמד הכן הרכב שלהם. הם הושיבו אותי במכונית יחד עם שני שומרים, אחד מכל צד, ששמרו עלי כאילו הייתי עבריין מועד.

"כשהגענו לבית הסוהר, לקח ממני הנ.ק.וו.ד. את כל מה שהבאתי אתי. הם לקחו ממני גם את שרוכי הנעליים ואת החגורה כדי שחלילה לא אנסה לשלוח יד בנפשי. הובילו אותי לתא המאסר בליווי משמר כבוד, כמו שמובילים

המיועדת, בת למשפחת חסידי רוז'ין במטרה לכתוב 'תנאים'. בתקופה האחרונה עבר לבטים לא פשוטים, שכן לאחר שהציעו לו את השידוך, כתב על כך לרבי הרי"צ אך לא זכה לקבל תשובה. אביה של הבחורה המדוברת לחץ לקבל החלטה. יום אחד הודיע המחותן, כי אם עד מוצאי שבת הקרובה לא יכתבו 'תנאים', יתבטל כל הענין.

מוט'ל חשש להחמיץ את השידוך, בפרט שברוסיה של אותם ימים היה קשה למצוא שידוך דתי הולם בגלל המצב הרוחני הירוד. הוא ידע שייטכן ותשובת הרבי מתמהמהת בגלל שלא תמיד הגיעו תשובות נוכח חומת הברזל הסוגרת מכל עבר – אך מוט'ל שאף לקבל תשובה מפי הקודש בטרם יחליט החלטה כה גורלית. מאידך גיסא, חשש להחמיץ את השידוך. וכך, ברגשות מעורבים, הלך לבית המדוברת, 'התנאים' נכתבו, והשמחה היתה גדולה.

עם סיום השמחה הגדולה על מציאת השידוך, שם הבחור הצעיר פעמיו לביתו, שם כבר המתינו לו אנשי הנ.ק.וו.ד. ואסרוהו. בעקבות זאת התבטל השידוך והבחור הצעיר נסחף לים סוער וטובעני.

על המאסר והחיפוש סיפר בזיכרונותיו:

"בעת המאסר הם ערכו חיפוש יסודי בביתי. כמו בכל בית יהודי, גם בביתי היו ספרי קודש רבים, גמרות וכדומה. אבל בביתי היו גם הרבה ספרים של תורת חסידות חב"ד, כמו ה'המשכים' המפורסמים של הרבי הרשב"ב נ"ע מהשנים תרנ"ט, תרס"ו ועת"ר; מאמרים ושיחות של הרבי הרי"צ וכדומה. את כתבי החסידות הללו הנחתי, כמובן, במקום מסתור.

"כשמלאכי החבלה ערכו חיפוש בביתי, הם לא התעניינו בכל ספרי הקודש הרגילים. הם חיפשו רק מה שקשור לחב"ד ול"שניאורסאהן". כנראה, ה'מוסר' שהלשין עלי, גם סיפר להם היכן בדיוק מוחבאים בביתי ספרי חסידות חב"ד.

"לאחר חיפוש קצר מצאו את האוצר והחרימו את כל החומר על מנת לקחתו איתם ואז הודיעו לי שעלי להתלוות אליהם. הם הראו לי צו מאת החוקר המייפה את כוחם לערוך

עם חומרים ונחקרים. הבה נצטט כמה קטעים קצרים וכואבים מתוך זכרונותיו. בחקירה הראשונה החוקר הוכיח כי אנשי הנ.ק.ו.ד. יודעים על מוט'ל הכל:

"החוקר אומר לי: בשבת האחרונה היית בבית-הכנסת. מימינך ישב פלוני ומשמאלך ישב אלמוני – והוא נוקב בשמותיהם של חבריי שישבו לידי בבית-הכנסת.

"נו – הוא אומר לי – זה היה כמו שאני אומר?"

"כן" – אני עונה לו.

"אה! – הוא אומר לי – דע לך שאנחנו לא אוסרים אף אדם סתם כך. אנחנו יודעים מי אתה. אנחנו מכירים אותך עוד מילדותך. אנחנו מכירים את כל הדברים שעיימם אתה מתעסק. אנחנו יודעים שאתה עומד בקשר עם שניאורסאהן המתגורר עתה בפולין – ומפיץ את רעיונותיו".

"זמן רב לא רצינו לאסור אותך, ממשך החוקר. אבל עכשיו גילינו שאתה ניצב למרגלותיה של תהום פעורה, והנה אתה עומד ליפול לתוך התהום. לכן החלטנו להציל אותך – לאסור אותך ולהחזיר אותך אל הדרך הישרה".

החקירה נמשכה, ור' מוט'ל בחכמה רבה מתחמק מגלות פרטים על עצמו או על ידידיו, אך החוקר אינו מרפה, ומבין כי אין מדובר בכבשה תמימה, אלא באגוז קשה לפיצוח:

"לקראת סיומו של ליל-הגיהינום הראשון שלי, אמר לי החוקר: 'כעת אני מניח לך, תיכף יחזירו אותך לתא שלך. אבל תחשוב היטב על כל דבריך. דע לך שאנחנו יודעים שכל התשובות שענית אינן נכונות'. החוקר הצביע על כמה ספרים שהיו מונחים על שולחנו ואמר לי: 'בספרים האלה רשום הכל. כאן כתובים כל המעשים שלך ושל חבריך במשך שנים רבות. כאן כתוב היכן ביקרת מדי ערב, מי ביקרו אצלך בבית ומה למדת איתם – והעיקר: כל המכתבים שכתבת לשניאורסאהן!"

בחקירות הבאות, החוקרים ממשיכים לשאול שוב ושוב אודות הקשר עם "שניאורסאהן":

"האם חבריך היו נוהגים להתכנס בביתך?"
 "כן".

"ומה היית לומד איתם?"

"את ההלכה על 'שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה' (אני מתרגם לו את זה לרוסית)".

"אבל לא בזה מתעניין החוקר; הוא אומר לי: 'אבל הרי גם לימדת איתם את מה ששניאורסאהן כותב – שאסור לעבוד בשבתות, שייסדו 'חדרים' שם ירעילו את מוחותיהם של הילדים היהודים הרכים, שבינו מקוואות, שלא ישרתו בצבא, וכן הלאה!"

"החוקר ממשיך לדבר, ואני חש מועקה כבדה בלבי. מתברר שכל העניין נסוב אצלם סביב "שניאורסאהן" ואת זאת הרי אינני יכול להכחיש, כמובן. הרי בעת החיפוש שערכו בביתי מצאו את כל "אוצר החסידות" שלי – מאמרים, שיחות ומכתבים של הרבי".

עימות פתאומי מול הרב

החוקרים הממולחים והמנוסים השתמשו רבות במניפולציות, בשקרים ובהטעיה בתקווה לשלוף מידע בכל דרך שהיא. יום אחד הקריאו לו דברים שכתב אחד מחבריו לאחר מעצרו. מוט'ל קלט מיד, שאם לא מראים לו את כתב היד, יתכן ודברים אלו כלל לא נאמרו...

אך לדבר הבא הוא באמת לא יכל להתכונן – אחד מחשובי הרבנים בקייב התייצב בחדר החקירות לעימות עמו פנים מול פנים.

"לחדר החקירות הונס הרב ר' אריה-לייב קפלן ז"ל, והחל להתנהל הדו-שיח הבא:

"הבט עליו!", אומר לי החוקר, 'האם אתה מכיר אותו?"

"כן!"

"מהיכן אתה מכיר אותו?"

"הוא מגיע להתפלל בבית-הכנסת, ושם אני רואה אותו".

"אבל הוא טוען שאתה הלכת יחד איתו כדי לאסוף כסף עבור 'חדרים' ושיבוט מחתרתיות!"

"אני נזעק מיד: 'זה שקר גמור! שיגיד את זה כאן לנגד עיניי, שאני הלכתי איתו לאסוף כסף לשיבוט!"

"והחוקר שואל שאלה פרובוקטיבית: 'מה? אתה טוען שהוא הלך לבדו לאסוף כסף!?"

"למזלי, תפסתי מיד את מזימתו ועניתי: 'לא אמרתי דבר כזה, אין לי מושג מה הוא כן עשה'.

"החוקר עשה תנועה בידו, לאות שיוציאו את הרב קפלן מהחדר. מאז החוקר לא הוסיף לדבר איתי בנושא זה, ה'תרגיל' שניסה לעשות על גבי לא הצליח לו".

לקראת ראש השנה תרצ"ו (או תרצ"ז), הגיע לחסידים ברוסיה מכתב מהרבי הריי"צ. במכתבו כתב הרבי שמאחר שהחסידים ברוסיה לא יכולים להיות אצלו בראש השנה [שכן הרבי התגורר באוטווצק שבפולין], הוא מבקש אפוא שכל אחד מהם ישלח לו את תמונתו בצירוף שמו ושם אמו [ב"אגרות-קודש" ח"א עמ' רצה מופיע מכתב שכתב בתרצ"ו לכל אנ"ש ברוסיה: "חפץ הוא קרובם (=הרבי) האוהבם בגו"ל לראות תמונתם ותמונת ב"ב שיי"ל].

בעקבות הבקשה הצטלמו החסידים כולם, והתמונות הועברו במרוכז למוסקבה, משם נשלחו אל הרבי. ואכן, זמן מה לאחר מכן קיבלו חסידים רבים ברוסיה ובהם ר' מוט'ל מכתב מהרבי, בו הוא מודיע שקיבל את התמונה בתוספת ברכות.

הפרשיה הזו נודעה למשטרה החשאית ור' מוט'ל נחקר אף על כך:

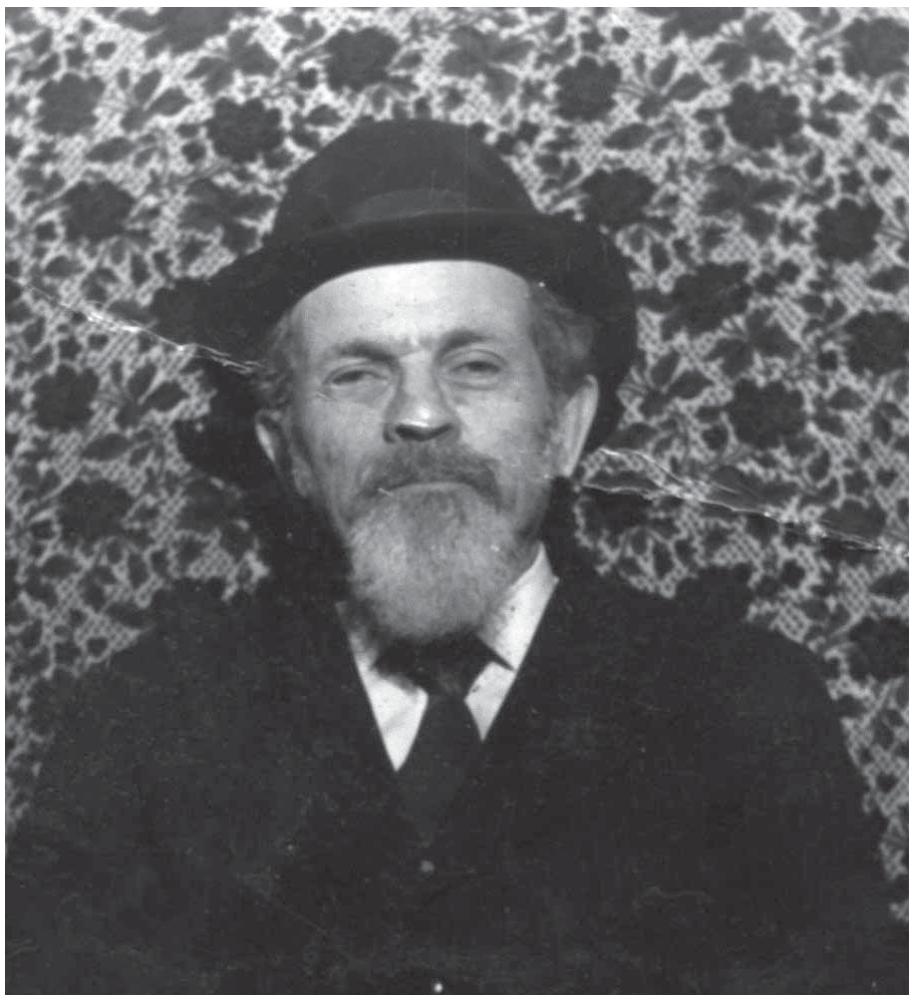
"באחת החקירות הוציא החוקר תמונה שלי, ושאל אותי: 'האם אתה מכיר את האדם הזה?' עניתי לו: 'כן, זאת תמונה שלי, ואת אחד העותקים שלה שלחתי אל הרבי'.

"שואל אותי החוקר: 'לשם מה שלחת אליו את התמונה שלך?"

"סיפרתי לו את הסיבה האמיתית, אבל החוקר התעקש וטען שהדבר נעשה למטרות ריגול. הוא דפק בחוזק על השולחן וצעק עלי: 'שניאורסאהנוביטש! אנחנו נשמיד אותך! נשלח אותך למקום כזה שממנו לא תחזור עוד!' עניתי לו: 'אני יודע שאני נתון בידיכם. הרי אתם יכולים לעשות בי כרצונכם, כי אינכם פוחדים מאף אחד'.

גזר דין: שלוש שנות גלות

למעלה מחצי שנה שהה בבית הסוהר לוקינובסקי בקייב, שם נחקר על אודות "תפארת בחורים", על פעילות

ר' מוט'ל בתקופת מוסקבה

מסוגל לחולל בקרבם. חג הפסח הפך אצלם באותה שנה ליום-כיפור! כמה מהם החלו להביע בגלוי חרטה על מעשיהם בעשרות השנים האחרונות. למרבה הצער, כדי להגיע לרגשות תשובה אלה, היו זקוקים לעבור מסע ייסורים כזה במחנה העבודה".

"אחת הבעיות הקשות במחנה העבודה היתה – שמירת שבת. לא פעם ולא פעמיים ניסיתי להשתמש מהעבודה בטענה שאני חולה, אבל הדבר לא היה פשוט כלל ועיקר. במחנה היה רופא, ואם הוא בדק אותך וקבע שאתה בריא – לא הועילו לך עוד שום טענות ומענות.

"אני זוכר שבת אחת שבה קמתי בבוקר בהחלטה נחושה: את השבת לא אחלל! היום שבת-קודש, ובשום אופן לא אצא לעבודה! נכנס לצריף המגורים הממונה על האסירים ושאל

הסדר החלטתי שעלי לזכות גם אותם במצות אכילת מצה. וכך עשיתי: בלילה כינסתי אותם באחת הפינות של הבקתה ואמרתי להם: 'רבותי, היום פסח! הלילה הוא ליל הסדר!' לשמע מלים כאלה, הזדעזעו כולם. זה שנים רבות שלא שמעו את המושגים 'פסח' ו'ליל הסדר'.

"פתחתי את החבילה ונתתי לכל אחד מהם כזית מצה. אך אחזו היהודים הללו את המצה בידיהם, וכבר פרצו בבכי סוער. הקשישים שביניהם נזכרו בימי ילדותם, איך חגגו הוריהם או סביהם את חג הפסח בעיירות היהודיות. כל אחד מהם התחיל לתאר בפנינו איזה חג נפלא זה היה בביתו. זה נזכר ב'קניידלאך' הטעימים וזה נזכר ב'מה נשתנה', וכולם בכו בשעת מעשה. "אין לתאר במלים את גודל ההתעוררות שכזית אחד של מצה היה

שניאורסונית בקייב, ועוד. הבחור הצעיר לא ויתר על קוצו של יו"ד. גם כאשר הגיע פסח, ידע לשמור על כשרות עד כדי מסירות נפש. הדבר לא נכתב כגוזמה, שכן ביומיים האחרונים של חג הפסח, מוט'ל כבר לא יכול היה ללכת על רגליו. הסוכר היה המאכל המרכזי שלו בשמונת ימי החג.

כאשר תמו החקירות, הגיע גזר הדין הקשה. כעבור עשרות שנים נמצא בארכיונים המאובקים של הק.ג.ב. תיקו של ר' מרדכי ליפשיץ. הנה תמצית התיק וההאשמות נגד החסיד הצעיר, שלמד ולימד בישיבה לא חוקית ונמנע מלשרת בצבא:

ב-10 במרץ 1939 [י"ט אדר תרצ"ט] – נעצר כשותף לפעילות אנטי סובייטית לא חוקית. למד בישיבה לא חוקית.

ייסד ישיבה מחתרתית בה למדו תורה.

ארגן מסגרת לימודים לצעירים "תפארת בחורים".

השתמט מלשרת בצבא האדום. גייס כספים להחזקת החסידים ובני משפחותיהם.

גזר דינו נחרץ ב-17 באוקטובר 1939 [ד' במר חשוון ת"ש]: שלוש שנות גלות במחנה עבודה.

פסח ושבת בסיביר

התמים מוט'ל הוגלה לסיביר, שם סבל תלאות רבות, אך במסירות נפש ובמאמצים עילאיים עשה הכל כדי לשמור מצוות חרף הקשיים הגדולים. בזיכרונותיו הוא מספר על כך בפרוטרוט, ונביא כמה טעימות:

"חג הפסח [ת"ש], הראשון במחנה עבודה] הלך והתקרב. באותו זמן עדיין הצלחתי לשמור את חגי ישראל, למרות שלא היה ברשותי לוח-שנה יהודי. יום אחד נקראתי למשרד המחנה, שם הודיעו לי שאמי שלחה בעבורי איזו חבילה. הם פתחו את החבילה בנוכחותי ולאחר שוידאו שאין בה שום חומר אסור – מסרו לי אותה. היתה זו חבילת מצות! לא קשה לתאר את גודל השמחה שאפפה אותי עם קבלת המצות, 'כמוצא שלל רב'.

"איתי בצריף היו עוד כמה יהודים מבוגרים. לפני שנאסרו הם תפסו עמדות חשובות בשלטון. לקראת ליל

אותי: מדוע אינך יוצא היום לעבודה? עניתי לו: אני חולה. הוא אומר לי: אתה חולה? בוא נלך לרופא. הוא לקח אותי מיד לרופא המחנה אשר קבע כי אני בריא וכשיר לעבודה. נו – שואל אותי הממונה על האסירים – עכשיו אתה כבר הולך לעבודה? לא, עניתי לו, וחזרתי לצריף.

”למחרת, כשהתכוננתי לצאת מהבקתה לעבודה, הודיעו לי כי מאחר שבשבת לא יצאתי לעבודה, נגזרו עלי עשרה ימי צינוק! לכאורה, הישיבה בצינוק היתה אמורה להיות דבר טוב, שהרי זה פוטר אותך מהעבודה הקשה. הבעיה היא, שמי שנשפט לשבת בצינוק, מאחר שאיננו יוצא לעבוד, אין הוא זכאי לקבל מנת אוכל רגילה כמו כל אסיר. הוא מקבל פעם ביום רק חתיכת לחם קטנה, חתיכת דג מלוח קטנה וקצת מים חמים. בנוסף לכך, בתא הצינוק יש חורים שדרכם חודר היטב הכפור הסיבירי. כעבור זמן קצר האסיר מתחיל לזעוק שקר לו שם ואז מוציאים אותו לזמן מוגבל להתחמם ליד תנור ושוב הוא מוחזר אל הצינוק. את הייסורים הללו הייתי אמור לסבול במשך עשרה ימים!

”ואולם, כעבור ימים אחדים, נפתחה דלת תא הצינוק ונתבקשתי לצאת החוצה. הכניסו אותי לחדר שבה ישבה ועדת רופאים. לאחר שנבדקתי הכריז אחד הרופאים: ‘הוא כשיר, הוא בריא’. כשיר למה? – זאת לא ידעתי. בינתיים הוחזרתי לצינוק.”

לאחר מספר ימים נלקח עם קבוצת אסירים והללו הועלו על רכבת שיעדה המחנה הנודע לשימצה “קולימה” השוכן במזרח סיביר. הקור הנורא והיחס הנוקשה מצד הסוהרים במקום, גרם לתמותה גדולה בקרב האסירים, ור’ מוט’ל נאלץ היה להלחם מלחמת קיום בעת שהותו בקולימה בניסי ניסים.

שחרור בשלבים ומסעות נדודים

בחודש אדר תש”ב הגיעו לקצן שלוש השנים שנגזרו על ר’ מוט’ל. אלא שהימים היו ימי מלחמת העולם השנייה ובאותה תקופה החוק הרוסי קבע כי גם אסירים שסיימו לרצות את עונשם, לא ישוחררו לבתיהם. לאחר

מאמצים גדולים הצליח לעבור לעבוד בעיירה נידחת, ותמורת העבודה קיבל אמנם תשלום, אך אסור היה לו לעזוב את המקום.

במקום זה שהה עד תום המלחמה, ובתחילת שנת תש”ו שוחרר לחלוטין.

הוא נסע לקייב כדי לחפש את קרובי משפחתו, או אז התברר לו כי כל קרוביו ורבים מידידיו הובלו על ידי הנאצים לגיא ההריגה הגדול ‘באבי יאר’ שם נרצחו. הי”ד.

בתקופה הבאה שמע כי חסידים רבים נוהרים ללבוב בניסיון לצאת את רוסיה באמצעות מסמכים מזויפים. גם הוא הגיע ללבוב במטרה להצטרף לקבוצה, אך בפועל לא הצליח להבריח את הגבול, ונותר להתגורר בלבוב, בה הקים את ביתו עם גב’ העניא חנה לבית זיידע.

בשנים הבאות עבר תלאות רבות. הוא נדד לצ’רנוביץ ולחרקוב, שם למד שחיטה. לאחר מכן התיישב במוסקבה, שם למד את אמנות המילה ובתקופה הבאה כיהן כשוחט ומוהל בעיר פרונוזה (הקרויה כיום: בישק). שוב נטל את מקל הנדודים והגיע לחרקוב וממנה לסברדלובסק.

בשנת תשכ”ז התיישב במוסקבה בבירת רוסיה, בה התגורר למעלה מחצי יובל שנים.

איזהו גיבור

בהיותו במוסקבה עסק בשחיטה ובמילה בחשאי רבה. בנוסף לכך, ר’ מוט’ל פעל באינטנסיביות כדי לחזק את ענייני היהדות במוסקבה ובערים אחרות.

מי כמוהו ידע את גודל הסכנה המרחפת מעליו נוכח הבריתות שעשה בחשאי, בבתים פרטיים, וללא אורחים, ובכל זאת הוא המשיך במלאכת הקודש שנים רבות. הנה זהירות נוספת ומעניינת שנקט “ר’ מוט’ל דער שוחט” שהיה גם מוהל, כפי שסיפר בזיכרונותיו:

”כל כך נזהרתי מחשש עינא בישא, הרי למרות שהמנהג כידוע בשעה שהמוהל נמצא בבית הכנסת ביום שמל תינוק, לא אומרים תחנון בבית הכנסת. “אך ביום בו מלתי תינוק והייתי בבית הכנסת, הייתי מקפיד עד מאוד

על כך שכן יגידו תחנון בבית הכנסת, כדי שאנשי הק.ג.ב., הנמצאים דרך קבע בבית הכנסת, לא ישאלו מדוע לא אומרים תחנון, וכך יתכן ותיודע להם הסיבה האמיתית, כי היום אני עורך ברית מילה, דבר שכמובן אסור לחלוטין לפי החוק ברוסיה. כך קיימתי את הפסוק הידוע: ‘עת לעשות לה’ הפרו תורתך”.

לא רק במוסקבה היה עורך בריתות. במוסקבה היה חסיד בשם ר’ חיים אברמוב, וזה היה רוכש מדי פעם בפעם זוג כרטיסי טיסה לאוקראינה, וטס יחד עם ר’ מוט’ל כדי לערוך בריתות מילה.

מי שהיה מקורב מאוד לר’ מוט’ל באותן שנים, הוא מר יולי אדלשטיין, כיום יושב ראש הכנסת. מספר פעמים סיפר על כך באירועים חב”דיים ובבימות חב”דיות. מתוך דבריו נביא סיפור אחד שילמד על הכלל:

”ר’ מוט’ל עצמו היה שוחט ומוהל, ונשא בעוד כמה תפקידים. הילדים של היום חושבים שגיבור זה דמות של אדם שנלחם ברעים ותמיד מנצח, בשבילי, גיבור זה משהו אחר לגמרי” מטעים מר אדלשטיין.

”לא אשכח איך שפעם אחת הוזמנו לברית מילה בדירה יחסית גדולה במרכז מוסקבה. כולם חיכו למוהל – ר’ מוט’ל – שיגיע ויעשה את הברית. פתאום שמענו דפיקות חזקות בדלת. שוטר עמד בכניסה וטען שקיבלו דיווח משכנים על רעש שעשינו וביקש לבדוק מה קורה בתוך הדירה. ברור שהיה להם מידע מוקדם על ההתכנסות. אמרנו שאנחנו חוגגים יום-הולדת, אבל הם ביקשו תעודות מזהות מהנוכחים. מי שלא הגיש תעודה, מיד נרשם על-ידי השוטר.

”רק כעבור ארבעים וחמש דקות, הוא עזב את הדירה. נשמנו לרווחה מצד אחד, אבל מצד שני היינו בטוחים שלא תהיה ברית. הם הרי המתינו מתחת לדירה ועצרו כל אדם שרצה להיכנס לדירה. בזמן ההוא, בטרום עידן הניידים והבייפרים, לא היה אפשרי ליצור קשר עם אנשים אחרים באופן מידי.

”בעודנו מתלבטים מה לעשות, מופיע לפתע ר’ מוט’ל בפתח הדירה, חיזור כמו סיד. סיד? הוא היה לבן כולו. מה הסתבר? שבדרכו לדירה ראה את השוטר נכנס לבית. הוא מיהר להסתתר

ר' מוט'ל מקבל מהרבי "כוס של ברכה"

במקום סמוך, ולמעשה המתין עד שהשוטר יעזוב את הבית. כשהשוטר עזב את השטח, מיהר לעלות לדירה ולבצע את הברית.

"מה יש לנו כאן? אדם שיודע שהוא הולך לבצע עבירה על החוק, הוא הרי לא רופא או אח מוסמך, ועל-פי החוק אסור לו לבצע ברית, זו עבירה פלילית לכל דבר ועניין. מה מצפים מאדם 'נורמלי' ברוסיה הסובייטית כשבמצב כזה רואה ניידת משטרה? שיסתלק מיד מהמקום. אבל ר' מוט'ל, ישב וחיכה, וחיכה עד שהם יילכו מהמקום, ומיד לאחר-מכן עלה לדירה. זו גבורה מסוג אחר. אם אין אני לי מי לי, פשוטו כמשמעו. הוא ידע שאין מישהו אחר שיעשה את ברית המילה, בוודאי לא אדם שנמצא במקום קרוב, והבין שהדבר מוטל עליו, ורק עליו".

קירובים מיוחדים מהרבי

בשנת תשמ"ז, כאשר החלה פתיחות מסוימת בשלטון הקומוניסטי, פתח ר' מוט'ל בהכנות לנסיעה לרבי. הוא זכר היטב את תשובת הרבי שלא להשאיר את המקום ללא שוחט, ולכן החליט להעמיד שוחט שימלא את מקומו. הוא החל אפוא ללמד שחיטה את ר' משה תמרין. לקראת תשרי תשמ"ח נסע לרבי וזכה לקירובים רבים. ביום הראשון של ראש השנה כובד לעלות לתורה במניין של הרבי, וכך נותר לעמוד ליד הרבי בשעת התקיעות. בהתוועדות בשבת שובה, נתן לו הרבי חתיכת 'לעקח'.

בערב סוכות, כאשר זקני אנ"ש והזוכים בגורל נכנסים אל גן עדן התחתון כדי לקבל מהרבי ד' מינים, הוזמן גם ר' מוט'ל, וקיבל מידיו הקדושות של הרבי אתרוג, לולב וחבילה של ח"י הדסים! הקירובים הללו ריגשו אותו עד מאוד, ומיד אמר לרבי: "שהקב"ה יעזור שיהיה לכם נחת מהחסידים!" מיד השיב לו הרבי: "ונחת ממני" [כלומר, שלחסידיים יהיה נחת מהרבין] ור' מוט'ל אמר: "נחת מכם? כשאתם תהיו בריאים, זו תהיה הנחת הגדולה ביותר של החסידים".

לפני שובו למוסקבה, המתין ליד גן עדן התחתון, והרבי עבר במקום בתום התפילה והעניק לו בקבוק 'משקה' והורה לו לגשת למזכירות שם יקבל 36

זוכה לקבל ד' מינים מהרבי

העלה על הכתב את זכרונותיו הגדושים במסירות נפש חסידית.

שני עשורים חלפו לו במחיצת צאצאיו, ולפני מספר שבועות, בלכתו לתפילה בבית הכנסת, התמוטט. ביום ד' באדר שני הלך לעולמו זקן ושבע ימים, והוא בן תשעים ושבע שנים. הותיר אחריו בן ובנות: ר' זלמן ליפשיץ, מרת שרה חצקלביץ' ומרת שיינדל וינר.

דמות חסידית של מסירות נפש מהדורות הקודמים, נעקרה מן הנוף החסידי – וחבל על דאבדין.

דולר. ר' מוט'ל שאל את הרבי: "היות שאני שב למוסקבה, בודאי ישאלו אותי מה הרבי אמר, מה אשיב להם?" הרבי ענה לו: "משיח גייט, און מ'זאל זיך גרייטן צו זיין קומען" (= משיח מגיע, שיתכוננו לבואו").

בתקופה הבאה, הדיכוי הקומוניסטי הלך ופחת, וגם החלה עליה לארץ הקודש. בד בבד, השלטון הקומוניסטי החל לבדוק מחדש את התיקים של האסירים האידיאולוגיים, ורובם "טוהרו" – דהיינו אשמותיהם נמחקו לחלוטין בהבנה שהאסיר פעל מתוך מניע פוליטי או אידיאולוגי בשונה מהקו בו רצו השלטונות. וכך, ביום כ' באדר שני תשמ"ט – "טוהר" גם ר' מוט'ל ליפשיץ מכל אשמה.

בחודש שבט תשנ"ג נפטרה רעייתו בזיווג שני מרת חיה שרה. גילו שכבר היה מתקדם ועובדת היותו אלמן הניעו אותו לעזוב את רוסיה. הוא הבין שלא יוכל עוד להישאר לבדו במוסקבה. ר' מוטל הודיע אפוא לקהילה המקומית כי ברצונו לעזוב. תוך זמן קצר דאגו לממלא מקום, אברך צעיר שיכהן כשוחט ומהול. לאחר שממלא מקומו הגיע, כתב לרבי כי ברצונו לעזוב כדי להיות עם ילדיו ונכדיו הנמצאים בניו יורק, והרבי נתן את הסכמתו.

בחודש אדר תשנ"ג, התיישב ר' מרדכי בקראון הייטס, ובשנים הבאות